

UDK 336.226.14:330.142
10.7251/FIN1301041P
Akif Pezerović*

PREGLEDNI RAD

Oporezivanje kapitalnog dobitka kao oblika dohotka od kapitala

Rezime

Cilj ovog rada je predstaviti porezni tretman specifične kategorije dohotka - kapitalnog dobitka, kao i neke aspekte poreznih politika. Isto tako, ovaj rad razmatra porezne stope na kapitalne dobitke i porez na dobit (integrirane porezne stope) u Bosni i Hercegovini (entiteti BiH i Brčko Distrikt BiH), u svjetlu globalizacije i privredne recesije. Važno je pažljivo razmotriti negativne ekonomske posljedice poreznih stopa na kapitalne dobitke i ekonomski rast, imajući u vidu dvostruko oporezivanje dobiti i dohotka pojedinca.

Ključne riječi: kapitalna dobit, prihod od kapitala, oporezivanje, pojedinci i pravne osobe, BiH, entiteti BiH, porezna politika, dvostruko oporezivanje.

UVOD

Vjerovatno niti jedan oblik poreza na dohodak ne izaziva toliko kontroverzi kao što je to porez na dohodak od kapitala. Dohodak od kapitala proizlazi iz efikasnog ulaganja, a ulaganja su društveno poželjna s obzirom na to da generišu privredni rast, zapošljavanje, izvoz, stabilnost itd. Kako je sa stanovišta ulagača porez jednak trošku, koji samim tim zahtijeva veću stopu povrata, koja je veća upravo za veličinu nametnutog poreza, proizlazi da što su ovi porezi veći manji je neto povrat, što destimuliše ulaganja. S tim u vezi, uvođenje poreza na dohodak od kapitala ili izmjene postojeće porezne politike u ovom dijelu dotiču pitanja „privlačenja kapitala iz inostranstva“ putem direktnih stranih ulaganja, zatim pitanje ekonomskog razvoja i zapošljavanja, ekonomskog dvostrukog oporezivanja, pitanje „pravednosti“ oporezivanja, „mobilnosti“ porezne osnovice odnosno sprečavanje „seljenja“ kapitala, itd. Ova pitanja su dodatno podstaknuta postojećom globalnom privrednom recesijom, te zaoštrenom konkurencijom za privlačenjem kapitala kako bi se što prije prevladale ekonomske poteškoće. S druge strane, sve je veća potreba za sredstvima kako bi se sanirali budžetski deficiti, te pitanje koje dohotke eventualno dodatno oporezovati. Iz tog razloga postoji velika šarolikost u pristupu ovom objektu u sistemima poreza na dohodak u savremenom svijetu.

Jedan od oblika oporezivanja dohotka od kapitala je porez na kapitalni dobitak.

U ovom radu ćemo dotaći navedena pitanja tako što ćemo razmotriti najnovije tendencije kada je u pitanju oporezivanje kapitalnog dobitka na globalnom nivou i Bosni i Hercegovini (Brčko Distrikt BiH i entiteti). Takođe ćemo kritički razmotriti, rekli bismo, uobičajeno mišljenje da se niskim porezima na dohotke od kapitala, pa i porezom na kapitalni dobitak mogu postići bitne konkurentne

prednosti u privlačenju stranih investicija. Takvo shvatanje često pripisuje poreznoj politici, odnosno poreznom sistemu kao instrumentu realizacije ciljeva te politike nerealno velik značaj.

Razmatranje poreza na kapitalni dobitak će uglavnom biti posmatrano sa stanovišta pojedinca odnosno fizičkog lica, s obzirom na to da je oporezivanje kapitalnih dobitaka privrednih društava obuhvaćeno porezom na dobit, i u pravilu se ne razlikuje od oporezivanja drugih prihoda.

1. KAPITALNI DOBITAK KAO PREDMET OPOREZIVANJA

O kapitalu kojem je imanentno generiranje dohotka, može se govoriti sa različitim polazišta, npr. sa računovodstvenog, tehničkog, finansijskog, odnosno poreznog polazišta. Tako npr. Okvir za pripremu i prikazivanje finansijskih izvještaja, a u vezi sa finansijskim konceptom kapitala (tačke od 102. do 110), kapital određuje „kao uloženi novac ili uloženu kupovnu moć“, odnosno kapital je sinonim za „neto imovinu“. Prema konceptu održanja kapitala, odnosno utvrđivanja dobitka, „dobitak je zarađen samo ako finansijski (ili novčani) iznos neto imovine na kraju perioda premašuje finansijski (ili novčani) iznos neto imovine na početku perioda, nakon isključenja bilo kakvih raspodjela vlasnicima ili doprinosa vlasniku u toku perioda.

Za svrhe oporezivanja dohotka od kapitala relevantan je upravo finansijski aspekt kapitala, prema kojem kapital predstavlja bogatstvo koje ima sposobnost da generiše dohodak, a kojim raspolaže određena osoba. Shodno tome, kapital predstavljaju zemljišta, zgrade, vrijedna pokretna imovina (brodovi, oprema, avioni, vozila, umjetnine), instrumenti finansiranja kao što su obveznice, udjeli u privrednim društvima, novac, „intelektualna imovina“ i sl.

* Savjetnik u Direkciji za finansije Distrikta Brčko BiH, e-mail: akif.pezerovic@bih.net.ba

Jedna od karakteristika kapitala je da se on reprodukuje, odnosno da uvećava svoju vrijednost bez aktivnog učešća njegovog titulara. To uvećanje vrijednosti za vlasnika predstavlja dohodak, koji je jednak svakom drugom dohotku. Međutim, vlasnik nije uključen u poslovni proces, pa se ovaj prirast ekonomske snage označava kao „pasivni dohodak“, „neradni dohodak“ ili dohodak od ulaganja. Nasuprot dohotku od kapitala, stoji „aktivni dohodak“ ili „radni dohodak“ ako je lice uključeno u poslovni proces neposrednim nesamostalnim ili samostalnim radom na tržištu.

Dohodak od kapitala može proizići iz dva osnova:

- a) dohodak od posjedovanja, odnosno od „držanja“ kapitala (capital income); i
- b) dohodak od „otuđenja“ kapitala, odnosno kapitalni dobitak (capital gain).

Dohodak od držanja kapitala utvrđuje se u određenom vremenskom periodu, obično mjesečno, kvartalno, ili godišnje, pa se naziva i tekući dohodak. Tako npr. po osnovu držanja dionica društvo isplaćuje dividendu za obračunsku godinu, banka doznačuje kamatu na štedni ulug, zakupoprimalac isplaćuje naknadu zakupodavcu za korištenje nekretnine i sl.

Međutim, dohodak od kapitala se može pojaviti i prilikom otuđenja, odnosno prenosa na drugo lice/vlasnika. Npr. prodaja nekretnine ili dionica po cijenama koje su više od cijena po kojima su ta dobra nabavljena. Prema tome, kapitalni dobitak predstavlja pozitivnu razliku između prodajne cijene i nabavne cijene, odnosno cijene koštanja kapitalne imovine. To uvećanje predstavlja u stvari tržišnu potvrdu porasta vrijednosti kapitala koja se desila u prethodnom periodu. Ali kao što cijena kapitalne imovine može porasti, ona u određenom vremenskom periodu može i pasti ispod cijene po kojoj je dobro nabavljeno, te u slučaju otuđenja može doći do kapitalnog gubitka.

Kapitalni dobitak je predmet oporezivanja budući da, sa stanovišta porezne teorije, ne postoji suštinska razlika između ove vrste dohotka i npr. dividende kao dohotka od držanja kapitala ili dohotka od kamata, pa i dohotka od rada. U svakom slučaju, radi se o povećanju ekonomske snage pojedinca u određenom vremenskom razdoblju koja po definiciji predstavlja dohodak. Kako taj dohodak porezno tretirati, odnosno da li ga oporezovati ili ne i po kojim stopama, sasvim je drugo pitanje. Svakako, kao i prilikom nametanja svakog poreznog oblika, potrebno je sagledati ekonomske, fiskalne i druge posljedice koje mogu iz tog proizići.

2. POREZNI TRETMAN DOBITKA KOD FIZIČKOG I PRAVNOG LICA

Prije svega, potrebno je istaći da se kapitalni dobitci koje ostvaruju poslovna lica - pravna lica ili samostalni privrednici realizacijom kapitalne imovine (dugotrajna imovina koja je bila uključena u poslovni proces, odnosno na „korištenju“) i investicione imovine (imovine koja je „držana“ radi zarade - npr. investicione nekretnine, finansijska imovina, intelektualna imovina, dragocjenosti, umjetnine itd.) oporezuju u pravilu kroz dobit odnosno dohodak od samostalnog privređivanja. Prilikom otuđenja nekog kapitalnog ili investicionog dobra kod pravnog lica po cijeni koja je viša od knjigovodstvene vrijednosti, kapitalni dobitak se u pravilu priračunava ostalim prihodima od poslovanja i tako oporezuje. Kod samostalnog predu-

zetnika fizičkog lica dobitak se javlja indirektno: naplaćeno prodano kapitalno dobro je prihod, a knjigovodstvena vrijednost je rashod, te se „dobitak“ pojavljuje u slučaju da je prodajna cijena viša od knjigovodstvene vrijednosti. Kao što se kapitalni dobitci sa poreznog gledišta pripisuju oporezivim prihodima i uvećavaju oporezivu dobit odnosno dohodak, isto tako kapitalni gubitak umanjuje oporezivu dobit odnosno dohodak. Međutim, nije isključena mogućnost i drugačijeg tretmana kapitalnih dobitaka i gubitaka kod poslovnih lica.

Prema tome, pitanje oporezivanja kapitalnog dobitka odnosi se prije svega na fizičko lice koje nije uključeno u poslovni proces a koje drži određenu imovinu. Naime, i fizičko lice može držati nekretnine, finansijsku imovinu, intelektualnu imovinu, dragocjenosti, umjetnine itd. Oporezovanje kapitalnog dobitka neke od ove imovine bez sumnje je dvostruko oporezivanje, npr. oporezivanje dobitka od prodaje dionica. Dobitak od otuđenja ovih instrumenata proizlazi iz zadržane dobiti, na koju je već plaćan porez, kao i zbog očekivanja da će pravno lice dobro poslovati u budućnosti, odnosno ostvariti visoke dobiti. To očekivanje tržište anticipira već danas na način da cijene dionica rastu, što u slučaju prodaje dovodi do ostvarenja kapitalnog dobitka. Pa i pored te činjenice, kapitalni dobitak od prodaje dionica (pa i kreditnih instrumenata) je obično oporeziv, posebno u razvijenim zemljama. Oporezivanje ostvarenog dobitka od otuđenja realne imovine koju drži fizičko lice, npr. nekretnina, načelno nije sporno, i ako je porezni tretman u pojedinim zemljama bitno drugačiji.

3. VRSTE KAPITALNIH DOBITAKA

Kapitalne dobitke moguće je klasificirati po različitim kriterijima, npr. prema vrsti poreznog obveznika, prema roku držanja kapitalne imovine iz koje slijedi kapitalni dobitak, prema vrsti imovine, prema poreznom tretmanu sa stanovišta ukupnog dohotka i td. U nastavku teksta će se prezentirati uobičajeni tipovi kapitalnih dobitaka, te njihove osnovne karakteristike.

- a) Realizirani i nerealizirani kapitalni dobitci

Da bi kapitalni dobitak bio oporeziv, isti mora biti realiziran, odnosno verifikovan na tržištu. Tržišna verifikacija transakcije je dokaz da se kapitalni dobitak zaista i ostvario. Bez obzira na to što je vrijednost imovine stvarno porasla (npr. na berzi nekretnina ili vrijednosnih papira to može biti očito na određeni dan) i što samim tim postoji dobitak, ne može se nametnuti porez zato što nije izvršena prodaja.¹

- b) Kapitalni dobitci prema vrsti imovine

Kapitalni dobitak može proizići od otuđenja realne imovine (zemljišta, zgrada, stanova, kuća, vikendica, vrijedne pokretne imovine i sl.), imovinskih prava (autorskih prava, korišćenja i prava gradnje na zemljištu, patenata, licenci i sl.), kao i finansijske imovine (dionica, obveznica, drugih vrijednosnih papira) a koju drži fizičko lice. Dok sa stanovišta terećenja porezom svakog dohotka jedanput, dobitke kao i gubitke na finansijskoj imovini ne bi trebalo uzimati u obzir kod fizičkog lica, s obzirom na to da je isti dohodak oporeziv na nivou društva, kod realne imovine koju drži fizičko lice situacija je drugačija. Naime, na dobitak od otuđenja te imovine opravdano je nametanje poreza, s tim da zavisno od vrste imovine, vremena držanja itd., porezne stope mogu biti više ili niže, ili takav dobitak može biti čak i neoporeziv. Primjera radi, lice može nabaviti močvarno zemljište ili kamenjar po vrlo niskoj cijeni, međutim, zajednica donosi odluku da se u blizini tog zemljišta izgradi škola, stambeni

¹ Radi se o miksu Haig-Simons definicije porezne osnovice, koja uključuje povećanje vrijednosti imovine (obračunati dohodak), i Fisherove definicije osnovice orijentirane prema potrošnji, tj. izbjegavanja oporezivanja štednje, tako da je općeprihvaćena osnovica u stvari hibrid: uključuje samo realizovane dohotke, ali i blaže oporezivanje uštedenog dohotka.

blok, ili poslovna zona, te se namjerava izgraditi komunikacija, dovesti voda, plin, i struja, parkirališta itd., što diže cijenu tog zemljišta do neslućenih visina.

c) **Kratkoročni i dugoročni kapitalni dobitci**

U poreznom tretmanu obično se pravi razlika između kratkoročnog kapitalnog dobitka (short-term capital gain), i dugoročnog kapitalnog dobitka (long-term capital gain). Pod kratkoročnim kapitalnim dobitkom se podrazumijeva onaj koji je ostvaren realizacijom imovine unutar kraćeg razdoblja od dana nabavke, obično od 6 mjeseci pa do nekoliko godina, zavisno od imovine koja se drži. Pri tome su kratkoročni kapitalni dobitci obično oporezovani po višim stopama, iz razloga što se tretiraju kao špekulantski. Dugoročni kapitalni dobitak je onaj koji se ostvari realizacijom imovine koja je bila u upotrebi odnosno na držanju relativno duže vremensko razdoblje, obično od dvije do deset godina. Dugoročni kapitalni dobitak je oporezovan po nižim stopama ili je neoporeziv, zbog uticaja dugoročnog ulaganja na bruto domaći proizvod, zapošljavanje, rast, itd.

d) **Kapitalni dobitci koji se oporezuju zasebno i u okviru ukupnog dohotka**

Kapitalni dobitci mogu biti oporezovani na sljedeći način:

- po posebnoj (nižoj) poreznoj stopi i konačno, tako da se ne uključuje u poreznu prijavu;
- po posebnoj poreznoj stopi akontativno, u okviru razdoblja oporezivanja, a zatim konačno u okviru ukupnog dohotka, te na taj način biti tretirani kao redovni dohodak (ordinary income) i oporeziv po progresivnim poreznim stopama i uz korištenje neoporezivog minimuma;
- kapitalni dobitci mogu biti jednako tretirani sa ostalim dohotkom od kapitala (dividendi, kamata, dohotka od tantijema i sl.), kao što je to slučaj u dualnim poreznim sistemima (dual income tax); i
- kapitalni dobitci mogu biti neoporezivi.

e) **Kapitalni dobitci sa stanovišta zaštite supstance**

Sa stanovišta tretmana i zaštite vrijednosti kapitalnog dobra koje se otuđuje, odnosno izbjegavanja oporezivanja supstance, moguća je varijanta da je dopuštena „indeksacija“ nabavne vrijednosti, što u pravilu umanjuje osnovicu za obračun poreza pa samim tim i poreznu obavezu. Npr. kapitalno dobro je nabavljeno po cijeni X a prodano po cijeni 1,2 X, pa je razlika u cijeni 20%. Međutim, nivo cijena potrošačkih proizvoda ili nivo cijena industrijskih proizvoda je u tom periodu porastao sa 1,00 na 1,15, odnosno za 15%, te bi oporezivanje kapitalnog dobitka većim dijelom bilo oporezivanje inflatornog dobitka. Porezni sistemi nekih zemalja priznaju ovu činjenicu (većina ne), te na nabavnu vrijednost „indeksiraju“ rast cijena.

f) **Kapitalni dobitci i prag oporezivanja**

Neki porezni sistemi ne oporezuju kapitalne dobitke do određenog iznosa, što je tehnički efikasno, zato što pošteđuje i porezni organ i obveznika poreznog postupka, a prihodi mogu biti bagatelni. S druge strane, to može biti poželjno i iz socijalno-političkih razloga, npr. zaštita sitnih dioničara i promoviranje radničkog dioničarstva. Mnoge zemlje upravo koriste ovaj metod umjesto „indeksacije“, tako npr. Velika Britanija ne oporezuje u 2012. godini 17.000 USD kapitalnog dobitka.²

g) **Kapitalni dobitci sa stanovišta mogućnosti prebijanja sa kapitalnim gubicima**

Neki porezni sistemi dozvoljavaju da se od kapitalnog dobitka jedne vrste odbije kapitalni gubitak iste ili/i druge vrste u okviru razdoblja

oporezivanja. Takođe, neka zakonodavstva dopuštaju prenos nepokrivenog kapitalnog gubitka u naredna razdoblja oporezivanja, dok to kod nekih nije dozvoljeno.

h) **Kapitalni dobitci kod poslovnih i fizičkih lica**

Kao što je već spomenuto, kapitalni dobitke mogu ostvariti poslovna lica, tj. pravna lica i samostalni privrednici, a oporezivanje tih kapitalnih dobitaka je regulisano u okviru poslovnog procesa. Osnovno pitanje oporezivanja kapitalnih dobitaka vezano je u stvari za fizička lica, odnosno građane.

4. POLITIKA OPOREZIVANJA KAPITALNIH DOBITAKA

Politika oporezivanja podrazumijeva svjesnu primjenu poreskih instrumenata s namjerom da se postignu određeni ciljevi. Ti ciljevi mogu biti fiskalni, ekonomski, socijalni i drugi. Nametanje niti jednog poreznog oblika niti bilo kakve promjene u poreznom sistemu ne bi smjele biti preduzete da se prethodno ne izvrši detaljna analiza na relaciji trošak – korist, odnosno da se sagledaju sve implikacije uvođenja poreza (na nivou pojedinca, domaćinstva, privrednog subjekta, grane, zajednice, budžeta i fondova, cijena, itd.). S obzirom na to da je porez na kapitalni dobitak samo jedan od poreza na dohodak od kapitala, prvo će se ukazati na njihovu povezanost.

4.1. Interakcija poreza na kapitalni dobitak i poreza na dividende i kamate

Postoji čvrsta korelacija između kapitalnog dobitka od finansijske imovine, kamata i dividendi. Ovi dohoci su zavisni po principu spojenih posuda, te nametanje poreza na samo jedan od ovih dohodaka narušava neutralnost na tržištu, sa ostalim negativnim efektima, a može biti upitno ostvarenje ciljeva oporezivanja.

Tako npr. oporezovati kapitalni dobitak a neoporezovati dividendu šalje poruku vlasnicima vrijednosnih papira da uglavnom izvlače dohodak preko redovne isplate dobiti. To znači da će relativno duži vremenski period (u svakom slučaju duži od optimalnog) zadržavati finansijsku imovinu, zato što bi prilikom otuđenja morali platiti porez. Isplata dividendi s jedne strane može dovesti do povećanja potrošnje, a s druge do investiranja u djelatnosti iz kojih potiče dividenda, ali i u druge djelatnosti, te uticati na alokativnu efikasnost ulaganja. Isto tako, ako je nametnut porez na kapitalni dobitak, onda je izvjesno smanjenje prometa dionica, što dovodi do zadržavanja privredne strukture duže od vremena koje bi bilo optimalno.

S druge strane, ne postoji suštinska razlika između dividendi i kapitalnog dobitka kao dohodaka od kapitala. Izvor i jednog i drugog dohotka je dobit, s tim da dividenda potiče od raspodijeljene dobiti a kapitalni dobitak iz zadržane dobiti. Npr. društvo može u ekstremnom slučaju isplaćivati ostvarenu dobit kroz dividendu u cijelosti i na kraju perioda imati istu vrijednost kapitala, odnosno istu cijenu dionica kao na početku tog perioda. Ali to društvo je moglo postupiti i zadržati dobit u cjelini, odnosno da ne vrši nikakve isplate dioničarima. Dohodak koji bi ostvarili ovi dioničari na kraju perioda proizlazio bi od povećane vrijednosti društva zbog povećanja kapitala, što bi se odrazilo na povećanje cijena dionica, odnosno nastanak kapitalnog dobitka. Posmatrano iz tog ugla, kapitalni dobitak je vrlo sličan dugoročno neisplaćenju dividendi. Čak se može govoriti o određenoj indiferenciji³ isplate dohotka: kroz dividendu ili kapitalni dobitak. Svakako da se radi o pojednostavljenju moguće

² Chris Edwards, *Advantages of Low Capital gains tax rates*, Cato Institute, Tax & budget bulletin, str. 1, No. 66, December 2012., dostupno na <http://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/tbb-066.pdf>

³ Orsag Silvije, *Oporezivanje kapitalnih dobitaka*, Ekonomija, br. 18, str. 73–98, Zagreb, 2011. godine

situacije i apstrahiranju niza faktora koji mogu uticati na cijene dionica, ali suštinski dohodak od dionica može biti realizovan na ova dva načina. Prema tome, nema razloga da u osnovi isti dohodak isplaćen na prvi način tretiramo porezno drugačije od drugog dohotka.

Međutim, ako se nametne porez na dividendu ali ne i porez na kapitalni dobitak, dioničari bi preferirali dohotke od kapitalnog dobitka odnosno povećao bi se promet dionica, a zbog nametnutog poreza isplata dohotka u obliku dividendi bi se smanjila. Drugim riječima, dobit bi se u poslovnom subjektu zadržavala u većem iznosu nego što je to optimalno, u svakom slučaju više u odnosu da porez nije nametnut. Iz zadržane dobiti se finansiraju uglavnom postojeće djelatnosti, tako da je promjena kao uslov tržišne dinamike smanjena.

Slična je situacija i sa dohotkom od kamata koji proizlazi iz ustupanja na korištenje sredstva od strane fizičkih lica (kupovina korporativnih ili državnih obveznica, plasmani po osnovu pozajmica). Naime, slobodna sredstva lica može uložiti u dva osnovna oblika finansijske imovine - u kupovinu dionica ili obveznica. U slučaju ulaganja u obveznice lica stiče pravo na ugovorenu kamatu (u rijetkim slučajevima moguć je i kapitalni dobitak). Međutim, rizik povezan sa ulaganjem u kreditne instrumente je znatno niži nego u poslovanje. Drugo, trošak kamata za privredno društvo je stavka porezno priznata prilikom utvrđivanja oporezive dobiti, dok isplata dividende koja potiče od (rizičnijeg) ulaganja u dionice nije. Prema tome, ako je nametnut jednak porez na dividendu i kamatu, kreditor kao vlasnik posuđenog novca je u znatno povoljnijem položaju. Ista je situacija ako su i kamata i dividenda neoporezivi. Međutim, nije rijedak slučaj, posebno u zemljama u tranziciji da se oporezuje dividenda i kapitalni dobitak, a ne i kamata, što narušava načelo neutralnosti upotrebe kapitala. Takav pristup oporezivanju dohodaka od kapitala svakako šalje poruku investitorima o preferiranju ulaganja u kreditne instrumente, što za posljedicu ima finansiranje privrede zaduživanjem umjesto iz kapitala, veću ranjivost privrede u vrijeme recesije, nerazvijenost finansijskog tržišta dionica, odnosno povećanje „bankocentričnosti“ finansijskog sistema, itd.

4.2. Zašto (ne)oporezovati kapitalni dobitak?

Više je argumenata koji se navode kao razlozi zašto ne bi trebalo oporezovati kapitalne dobitke, kao i ostale dohotke od kapitala, ili ako se već oporezuju, da je to onda po beneficiranim stopama. Neki od tih razloga se prezentiraju u nastavku teksta.

- Potreba uvažavanja načela o jednokratnom poreznom terećenju svakog dohotka, odnosno izbjegavanja na isti dohodak duplog oporezivanja (odnosi se na lica koja drže finansijsku imovinu). Ovo načelo proizlazi iz neoliberalističke teze o „neutralnosti“ poreza, odnosno o neuticaju poreza na ekonomske tokove, to jest na donošenje ekonomskih odluka, kao i pravednosti oporezivanja.
- Oporezivanje kapitalnih dobitaka (kao i ostalih dohodaka od kapitala) imalo bi za posljedicu smanjenje investicijske potrošnje (model zatvorene privrede). Naime, ovaj porez je sa stanovišta investitora trošak koji povećava zahtijevanu stopu povrata, upravo za visinu nametnutog poreza. Marginalni investitori će zbog poreza odustati od ulaganja i potražiti alternativu, odnosno doći će do smanjenja investicija. Alternativu neće biti teško naći zato što je poreska osnovica od kapitala vrlo mobilna, odnosno na promjene poreskog opterećenja promptno i u značajnijoj mjeri reaguje seljenjem u poreske jurisdikcije s nižim poreskim opterećenjem, nego npr. poreska baza dohotka od rada. Kako su investicije osnovni pokretač privrednog rasta i zapošljavanja, odnosno društvenog blagostanja, oporezivanje prihoda od kapitala utiče na usporavanje privrednog

rasta, pa samim tim na poslovni ambijent i na kraju smanjenje poreznih prihoda.

- Pri oporezivanju kapitalnih dobitaka, poseban značaj se pridaje pitanju koje može imati određenog uticaja na sprečavanje tržišne alokacije kapitala u najprofitabilnije djelatnosti. Radi se o tzv. „efektu zaključavanja“ („locked in effect“). Naime, pošto kapitalni dobitci oporezivanju podliježu u trenutku realizacije kapitalnog dobra (prodaje, poklona, zamjene itd.), smatra se da vlasnici nisu motivisani za prodaju kapitalnog dobra u uvjetima postojanja poreza na kapitalni dobitak kao što bi bili da porez nije nametnut. Npr. vlasnik bi prodao nekretninu od koje je mali prinos i kupio dionice nekog društva koje bi po relevantnim procjenama donijele veći prinos. Međutim, na transakciju se ne odlučuje zato što mora platiti porez na kapitalnu dobit. Tako dolazi do određenog zamrzavanja, odnosno „zaključavanja“⁴ strukture privrede koja samim tim proizvodi rezultat koji je ispod optimalnog.
- Oporezivanje kapitalnog dobitka dovodi do „bunchinga“, odnosno da kumuliranja nerealizovanog dohotka u toku više razdoblja, što u slučaju otuđenja imovine dovodi do ostvarenja visokog kapitalnog dobitka. Naime, u toku svoje poslovne djelatnosti koja se provodi u toku više razdoblja oporezivanja, fizičko lice (samostalni privrednik) ostvaruje određeni dohodak i na njega plaća porezne obaveze za svako razdoblje. Pri tome je poresna osnovica obično niža za pojedina poresna razdoblja, iz razloga ubrzane amortizacije, umanjenja tekućih poreznih obaveza zbog ulaganja, zapošljavanja, odbitnih stavki po osnovu istraživanja i razvoja itd., što rezultira primjenom nižih poreznih stopa. Iz tog razloga, prilikom otuđenja djelatnosti dolazi do visokog kapitalnog dobitka što lice svrstava u vrlo visok dohodovni razred, na koji se primjenjuju najviše porezne stope, i ako taj kapitalni dobitak reprezentuje skromne dohotke za svako razdoblje (moguće u progresivnim poreznim sistemima).
- Eru globalizacije obilježava između ostalog i poresna konkurencija, koja se posebno zaoštrava na području oporezivanja dohotka od kapitala. S tim u vezi, poresne politike idu u pravcu davanja različitih poreznih benefita na dohotke od kapitala uključujući i kapitalne dobitke, u cilju privlačenja kako poresne baze tako i investicije iz drugih jurisdikcija, na uštrb povećanja poreza, prije svega na potrošnju, a dijelom i rad.

Ipak, mogu se navesti neki argumenti koji navode na potrebu oporezivanja kapitalnih dobitaka, koji takođe polaze od načela pravednosti. Prije svega, radi se o dohocima bogatih, koji samim tim imaju visoku poresnu sposobnost, a često je riječ o špekulativnim dohocima. Isto tako, dvostruko terećenje dohotka porezom u slučajevima finansijske imovine može se pravdati time da privredni subjekt ima prednosti koje nemaju drugi (kao poseban entitet ograničeno je odgovoran, ekonomija obima).

Na kraju, potrebno je istaći da je u pitanju posmatranje problema oporezivanja kapitalnih dohodaka sa stanovišta visokorazvijenih zemalja, koje i raspolazu kapitalom kao resursom. Radi se svakako o stabilnim i bogatim društvima, koja imaju relativno visoke poreze, kako na „radne“ tako i „neradne“ dohotke, te široku poresnu bazu.

4.3. Porez na kapitalne dobitke i integracija sa porezom na dobit

Savremeni sistemi oporezivanja dohotka, i pored niza sličnosti imaju i niz razlika u tretmanu pojedinih dohodaka, posebno dohodaka od kapitala. U nastavku se daje prikaz kapitalnih dobitaka u pojedinim zemljama sa osnovnim karakteristikama poreznog tretmana.

⁴ Chris Edwards, *Advantages of Low Capital gains tax rates*, Cato Institute, Tax & budget bulletin, No. 66, December 2012., dostupno na <http://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/tbb-066.pdf>

Tabela 1: Oporezivanje kapitalnih dobitaka u nekim zemljama

„Stare“ članice Europske unije			
NAZIV	Da li je oporeziv kapitalni dobitak?	Ako jeste, je li stopa drugačija od redovne stope p./dohodak?	Ako je stopa drugačija od redovne, koja je stopa na kapitalni dobitak?
Austrija	DA	DA	25 %
Belgija	DA	DA	Primjenjuje se ograničeno, dostupna niža stopa, zavisi od vrste dobitka i perioda
Danska	DA	DA	Stopa 27–42% na dobitak od udjela i cca od 37,3% do 45,5% na ostale kap. dobitke
Finska	DA	DA	30% ili 32% na dobitke iznad 50.000 EUR
Francuska	DA	DA	34,5
Njemačka	DA	DA	25 %
Grčka	DA	DA	Stope kao na redovni dohodak (uključujući progresivne stope)
Irska	DA	DA	30%
Italija	DA	DA	20%
Luksemburg	DA	DA	Najviša stopa 41,34%, ali za prodaju većih udjela pola od te stope.
Nizozemska	DA	DA	25%
Portugal	DA	DA	25%
Španija	DA	DA	21% za iznose do 6.000 EUR, 25% od 6.000 do 24.000 EUR i 27% za veće iznose
Švedska	DA	DA	30%
V. Britanija	Da	DA	Osnovna stopa je 18%, a dodatna je 28%
Neke „tranzicijske“ zemlje Europske unije			
NAZIV	Da li je oporeziv kapitalni dobitak?	Ako jeste, je li stopa drugačija od redovne stope p./dohodak?	Ako je stopa drugačija od redovne stope, koja je stopa na kapitalni dobitak?
Kipar	DA	DA	20%
Mađarska	DA	NE	Redovna stopa
Litvanija	DA	NE	Redovna stopa
Malta	DA	DA	Redovna stopa, osim nekretnina koje se oporezuju sa 12%
Poljska	DA	DA	19%
Rumunija	DA	NE	Redovna stopa
Slovačka	DA	NE	Redovna stopa
Neke od ostalih zemalja			
NAZIV	Da li je oporeziv kapitalni dobitak?	Ako jeste, je li stopa drugačija od redovne stope p./dohodak?	Ako je stopa drugačija od redovne stope, koja je stopa na kapitalni dobitak?
Brazil	DA	DA	15%
Australija	DA	NE	Redovna stopa
Kina	DA	DA	20%
Indonezija	DA	NE	Redovna stopa
Japan	DA	DA	Stopa različita zavisno od izvora dobitka
Hong Kong	NE	NE	Redovna stopa
Izrael	DA	DA	Generalno 20% ili 25%
Turska	DA	NE	Redovna stopa
Rusija	DA	NE	Redovna stopa
Bosna i Hercegovina	DA	NE	Redovna stopa
Srbija	DA	DA	10%
USA	DA	DA	Generalno, kapitalni dobitci od imovine držane duže od 12 mjeseci (dug period) oporezivi su maksimalno po stopi od 15% (+4% state)

Izvor: KPMG's Individual Income Tax and Social Security Rate Survey, oktobar 2012,

dostupno na <http://www.kpmg.com/global/en/issuesandinsights/articlespublications/pages/individual-income-tax.aspx>

Prema tome, osim Hong Konga, sve zemlje iz tabele imaju u svojim sistemima oporezivanje nekog od kapitalnih dobitaka. Zemlje "stare Evrope" oporezuju kapitalni dobitak po stopi koja je niža od redovne stope poreza na dohodak, što zavisi od vrste imovine, razdoblja držanja imovine, visine dobitka itd., čime se želi izbjeći dvostruko oporezivanje dohotka, kao i zadržati pažnja investitora. U "tranzicijskim zemljama" Evropske unije na kapitalne dobitke primjenjuje se ili redovna ili snižena porezna stopa, a što je slučaj i sa ostalim zemljama iz tabele.

Međutim, više informacija o terećenju dohotka porezom na dobit i kapitalnog dobitka kod finansijske imovine moguće je dobiti ako se integrira porez na dobit i porez na kapitalni dobitak, s obzirom na to da, ekonomski posmatrano, teret oporezivanja snosi jedno lice - dioničar. U slučaju SAD integracija ove dva porezna oblika je izvršena na sljedeći način:

Tabela 2: Najviša integrisana stopa poreza na kapitalni dobitak i poreza na dobit (SAD, 2011. godina)

R. br.	Naziv	Iznos
1.	Zarada društva (dobit) prije poreza	100 USD
2.	Stopa poreza na dobit (federalna, prosječna državna (state) i lokalna)	39,2%
3.	Porez na dobit (1 x 2)	39,2 USD
4.	Zarada društva (dobit) poslije poreza (1 - 3)	60,80 USD
5.	Najviša federalna stopa poreza na kapitalni dobitak	15%
6.	Porez na kapitalni dobitak pojedinca plaćen Federaciji (4 x 5)	9,12 USD
7.	Prosječna stopa poreza na kapitalni dobitak koji ubire država (state)	4%
8.	Porez na kapitalni dobitak pojedinca plaćen državi (7 x 4)	2,45 USD
9.	Ukupan porez na kapitalni dobitak pojedinca (6 + 8)	11,57 USD
10.	Ukupno nametnuti porez (9 + 3)	50,77 USD
11.	Integrisana stopa poreza na kapitalni dobitak i dobit (10 / 1)	50,77%

Izvor: *Corporate Dividend and Capital Gains Taxation: A comparison of the United States to other developed nations*, str 4, Robert Carroll and Gerald Prante, Ernst & Young LLP, Februar 2012.

Prema tome, ukupan porez koji u krajnjem tereti investitora je zbir poreza na dobit i poreza na kapitalni dobitak, i u slučaju SAD iznosi 50,77%. (Integrisana stopa poreza na dobit i poreza na dividendu je takođe iznosila 50,77%, što ukazuje na poreznu neutralnost). Istovremeno, integrisana stopa poreza na dobit i kapitalni dobitak npr. u Velikoj Britaniji je iznosio 46,7%, u Turskoj 20%, u Švedskoj 48,4%, Sloveniji 20%, Francuskoj 54,9%, Njemačkoj 47,7%, a prosjek zemalja OECD-a iznosio je 41,7%.

4.4. Porezni tretman kapitalnih dobitaka u BiH

Generalno, postojeći sistemi oporezivanja u BiH tretiraju vrlo povoljno kako kapitalne dobitke tako i dohotke od kapitala u cjelini (dividende, dobit, tantijeme, zakupnine itd.), a slično je i u drugim tranzicijskim zemljama. Objašnjenje je da zemlja oskudijeva kapitalom, odnosno da računa na kapital iz inostranstva, pa treba kreirati povoljan ambijent i sa stanovišta oporezivanja, kako bi se isti privukao.

S obzirom na to da je politika oporezivanja dohotka i dobiti nije na nivou BiH nego na entitetu Republika Srpska (u daljem tekstu: RS) i entitetu Federacija Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: F BiH), kao i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BD BiH),

ukratko će se prezentirati porezni tretman kapitalnih dobitaka u ova tri porezna sistema.

4.5. Oporezivanje kapitalnih dobitaka u RS

Prema važećim propisima o porezu na dohodak,⁵ oporezivanje dohotka od kapitala obuhvata izdavanje u zakup pokretne i nepokretne imovine, kamate na sredstva koja posuđuje fizičko lice, osim prihoda od štednje. Oporezivi su kapitalni dobitci od otuđenja nekretnina i prava gradnje, intelektualne imovine, imovine koja služi za obavljanje samostalne djelatnosti, dionica i udjela u imovini pravnih lica, osim dužničkih hartija od vrijednosti.

Kapitalni gubitak iz poslovanja smatra se „običnim“, tj. prvo se prebija sa kapitalnim dobitkom drugog prava i imovine u istoj godini, a neto se oduzima od ostalih prihoda u poslovnoj godini. Investiciona dobra (dionice, udjeli u kapitalu, hartije od vrijednosti, drago kamenje, nakit, zlato, umjetnine i dr.) koja su bila u posjedu više od 12 mjesecina oporezuje se 50% vrijednosti kapitalnog dobitka, a gubitak od prodaje investicionog dobra se ne može odbiti od poslovnog, nego samo na teret investicionog dobitka.

S obzirom na to da je stopa poreza na dobit 10%,⁶ integrisana stopa poreza na dobit i kapitalni dobitak od otuđenja (dionica i udjela u dobiti) bi iznosila kako slijedi.

Tabela 3: Integrisana stopa poreza na dobit i kapitalni dobitak u RS

R. br.	Naziv	Iznos
1.	Zarada društva (dobit) prije poreza	100 KM
2.	Stopa poreza na dobit	10%
3.	Porez na dobit (1 x 2)	10 KM
4.	Zarada društva (dobit) poslije poreza (1 - 3)	90 KM
5.	Stopa poreza na kapitalni dobitak (50% osnovice)	5%
6.	Porez na kapitalni dobitak pojedinca (4 x 5)	4,5 KM
7.	Ukupno nametnuti porez (6 + 3)	14,5 KM
8.	Integrisana stopa poreza na kapitalni dobitak i dobit (7 / 1)	14,5%

Izvor: Izračun autora na osnovu propisa o oporezivanju dohotka i dobiti

Prema tome, integrisana stopa poreza na dobit i kapitalni dobitak u RS-u iznosi 14,5%.

4.6. Oporezivanje kapitalnih dobitaka u BD BiH

Porezni tretman dohotka od kapitala u BD BiH je isto tako izuzetno povoljan. Porez na dohodak ne plaća se na prihode na osnovu kamate

na štednju i kamate na državne obveznice, obveznice koje izdaju entiteti, ili obveznice BD BiH. Takođe su neoporezivi isplate dividendi i udjela u dobiti, kao i dobitci od otuđenja finansijskih instrumenata (kapitalni dobitci od otuđenja dionica, udjela, obveznica i sl.). Od tekućih dohodaka od kapitala, praktično su oporezivi dohodci od iznajmljivanja imovine i imovinskih prava (u BD BiH nazvani „dohodak od imovine“, ne dohodak od kapitala), i dohodak od kamata od potraživanja duga fizičkih lica.

⁵ U RS je u primjeni Zakon o porezu na dohodak („Službeni glasnik RS“, broj 91/06, 128/06, 129/08, 71/10. i 1/11).

U F BiH je u primjeni Zakon o porezu na dohodak („Službene novine F BiH“, broj 10/08, 09/10, 44/11).

U BD BiH Zakon o porezu na dohodak („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, broj 60/10).

⁶ Zakon o porezu na dobit, („Službeni glasnik RS“, broj 91/06. i 57/12).

Kapitalni dobitci su oporezivi ako se radi o otuđenju nekretnina (zemljišta, kuće, stanovi i sl.). Poreznu osnovicu kod otuđenja nekretnina čini kapitalni dobitak koji se utvrđuje kao razlika između prihoda utvrđenog prema tržišnoj vrijednosti nekretnine koja se otuđuje i nabavne vrijednosti uvećane za rast proizvođačkih cijena industrijskih proizvoda, dok nije oporeziv dobitak ostvaren prodajom nekretnina koje su do otuđenja služile za stanovanje poreznog obveznika i/ili uzdržanih članova njegove uže porodice, kao ni dohodak ostvaren otuđenjem nekretnina nakon tri godine od dana sticanja tih nekretnina.

Takođe je oporeziv kapitalni dobitak od imovinskih prava nastao otuđenjem autorskih prava (nabavljenih ili naslijeđenih), patenata, licenci, franšiza i sl., a osnovicu čini razlika između prihoda utvrđenih prema tržišnoj vrijednosti imovinskog prava koje se otuđuje i nabavne vrijednosti uvećane za rast proizvođačke cijene industrijskih proizvoda.

Kad se radi o pravnim licima, oporezivi su dobitci od prodaje kapitalnih i investicionih dobara, s tim da je dobitak ili gubitak ostvaren prodajom obični dobitak ili gubitak. S obzirom na to da ne postoji porez na kapitalni dobitak od finansijske imovine (vlasnik fizičko lice), integrisana stopa poreza na dobit i kapitalnog dobitka iznosi 10%.

4.7. Oporezivanje kapitalnih dobitaka u F BiH

Takođe su u značajnoj mjeri povlašteni dohoci od kapitala u F BiH. Tako ne podliježe oporezivanju dohodak po osnovu kamate na štednju i kamate na državne obveznice, kao i prihodi na osnovu učešća u raspodjeli dobiti privrednih društava (dividende ili udjeli). Oporezivi su tekući dohoci od nepokretne i pokretne imovine, kao i tekući dohoci od imovinskih prava, kao i prihodi ostvareni na osnovu kamata od zajmova.

Kapitalni dobitci od otuđenja nepokretne imovine i imovinskih prava su oporezivi. Slično kao u BD BiH, ne oporezuje se dohodak ostvaren prodajom nekretnina koje su do otuđenja služile za stanovanje, kao ni dohodak ostvaren otuđenjem nekretnina nakon tri godine od dana sticanja. Na nabavnu vrijednost, odnosno cijenu koštanja kapitalnog dobra može se dodati "trošak" inflacije u vidu stope rasta proizvođačkih cijena industrijskih proizvoda.

Dobici pravnih lica od prodaje kapitalnih i investicionih dobara su oporezivi, s tim da dobitak ili gubitak ostvaren prodajom je obični dobitak ili gubitak, koji se tretira kao ostali prihodi i rashodi.

5. PERSPEKTIVE OPOREZIVANJA KAPITALNIH DOBITAKA U SVJETLU GLOBALIZACIJE I RECESIJE

5.1. Recesija i konflikt fiskalnih i ekonomskih ciljeva

Globalizacija, kao i recesija koja je u toku, postavlja nove izazove i pred poreznu politiku. Naime, globalizacija je dovela do porezne konkurencije, a recesija je konkurenciju samo dodatno zaoštrila. Generalno, dolazi do sniženja direktnih poreza i postupnog povećanja indirektnih, te neizbježne harmonizacije poreznih sistema. Razlog za to je što je porezna baza direktnih poreza znatno mobilnija od baze indirektnih. Posebnu sklonost ka mobilnosti pokazuje dohodak od kapitala, a dijelom i dohodak od rada, posebno eksperata iz nekih oblasti, kao i menadžera. Seljenje porezne baze, zapravo seljenja kapitala, svakako dovodi do sniženja poreznih prihoda, ali i stope rasta, zapošljavanja, izvoza itd.

Iz tog razloga, porezna politika nastoji biti što povoljnija kako bi se privukle investicije. U okviru poreznog sistema se ugrađuju olakšice i oslobađanja za ulaganja, odredbe o ubrzanjama amortizaciji, jednokratni otpis neke vrste imovine (npr. softveri), niže porezne stope, neoporezivanje zadržane dobiti, itd.

S druge strane, recesija je donijela još jedan problem koji je konfliktan sa poreznim benefitima. Riječ je o budžetskim deficitima. Dok je, s jedne strane, evidentno nastojanje da se poreznim benefitima privuku investitori, s druge strane gap između mogućnosti (prihoda) i potreba za javnim uslugama (javna potrošnja) je sve veći. Iz tog razloga dolazi do povećanja indirektnih poreza kako bi se bar dijelom nadomjestili izgubljeni prihodi, kao i daljnje zaduživanja i povećanja javnog duga. Sa stanovišta privrede, smanjenje poreznog tereta je itekako poželjno, ali sa stanovišta fiskusa taj čin stvara očite probleme.

Koji je odgovor nekih visokorazvijenih zemalja na ovaj problem, pokazaćemo na primjeru SAD-a, i ako je možda još i upečatljiviji primjer Francuske, pa i Italije. Naime, ovi primjeri ukazuju da se ideja neoliberalizma na području oporezivanja (jedna ili mali broj stopa, bez mnogo oslobađanja, marginalne stope nisu previsoke, jednostavan porezni sistem, jednokratno terećenje svakog dohotka, te s tim u vezi neoporezivanje ili blago oporezivanje dohotka od kapitala, itd.) dovodi u pitanje. Naime, iako struka i nauka, odnosno relevantni eksperti, instituti itd. sugerišu sniženje poreza na dohodak od kapitala, a posebno poreza na kapitalne dobitke, političari idu „drugim putem“, što se može zaključiti iz sljedećeg grafa.⁷

Graf. br. 1. Najviše stope poreza na kapitalne dobitke pojedinca

Izvor: *Advantages of Low Capital gains tax rates*, by Chris Edwards, Director of Tax policy studies, Cato Institute, *Tax & budget bulletin*, No. 66, December 2012., dostupno na <http://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/tbb-066.pdf>

⁷ Chris Edwards, *Advantages of Low Capital gains tax rates*, Cato Institute, *Tax & budget bulletin*, No. 66, December 2012, dostupno na <http://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/tbb-066.pdf>

Naime, iako ekonomija još ne izlazi „na zelenu granu“, SAD u 2013. godini porez na kapitalni dobitak povećavaju sa 19% na čak 27,9%, odnosno za skoro 9 procenata, a što je znatno više nego što je prosjek zemalja OECD-a. Integrisana stopa poreza na dobit i poreza na kapitalni dobitak iznosi čak 56,7% (integrisana stopa poreza na dobit i poreza na dividendu u 2013. godini iznosi 68,6%).

5.2. Pravci porezne politike u BiH

5.2.1. Porezni sistem kao element poslovnog okruženja u BiH

BiH nema sopstvene akumulacije te je u svojem daljnjem razvoju uglavnom orijentirana na privlačenje kapitala iz inostranstva. Privlačenje stranih investicija je, prema važećim strategijama način da se poveća stopa privrednog rasta, riješi problem (ne)zaposlenosti i standarda, transfer znanja, povećanje izvoza, olakša pristup razvijenim tržištima, i poboljša punjenje budžeta i fondova. Da bi strani kapital ušao u zemlju, potrebno je stvoriti odgovarajući poslovni ambijet.

Međutim, mišljenja smo da se u stvaranju tog poslovnog ambijenta poreznoj politici pridaje veći značaj nego što to ona objektivno ima. Ponekad izgleda da je ključno sniziti neke poreze oslobađanjima, olakšicama, ukidanjem pojedinih poreznih oblika ili umanjnjem poreznih stopa, i glavna barijera ulasku stranih investicija bi bila otklonjena. Takvo shvatanje može dovesti do štetne porezne konkurencije i sniženja poreza, kako u okviru BiH (između entiteta), tako i širem okruženju, odnosno do „trke do dna“ (race to the bottom), a posebno kad se radi o oporezivanju dohotka od kapitala. Tim činom se samo povećavaju budžetski deficiti, a ulazak stranog kapitala i dalje ostaje upitan.

Pri tom treba imati u vidu da samo pri jednakim ostalim uslovima, porezno opterećenje može biti značajan indikator stranim investitorima koji ukazuje na destinaciju gdje investirati. Uslovi koji su u našoj zemlji značajniji od pitanja samog poreznog opterećenja i na kojima treba raditi su npr.: politička stabilnost zemlje, ekonomska stabilnost, efikasne, snažne i nezavisne institucije, vladavina prava i nepostojanje korupcije, problem fragmentiranog ekonomskog prostora, infrastruktura u najširem smislu riječi, raspoloživost kvalifikovane radne snage, nepostojanje administrativnih barijera, jednostavan sveukupni porezni sistem. Da li je efektivna porezna stopa 8% ili 10% ili eventualno 20% postaje važno tek ako su osigurane gornje pretpostavke. Ako gornje pretpostavke nisu osigurane, nema smisla nuditi okruženje sa vrlo niskim porezima, što ionako neće promijeniti situaciju.

5.2.2. Oporezivanje dohotka od kapitala i načela međunarodnog prava

Vidjeli smo da je nepovoljno poslovno okruženje ključni faktor odvratanja investitora, a porezna presija je jedan od posljednjih problema tog okruženja. Drugi razlog zbog kojeg u BiH ne bi trebalo dalje snižavati poreze na dohotke od kapitala pa i porez na kapitalne dobitke, nego eventualno razmotriti uvođenje su osnovna načela međunarodnog poreznog prava koja su ugrađena, odnosno na kojima je zasnovano funkcionisanje modernih poreznih sistema u različitim zemljama, pa tako i sistemi oporezivanja dohotka u BiH.

Naime, sistemi oporezivanja dohotka i dobiti u većini zemalja zasnovani su na načelu rezidentnosti, načelu neutralnosti izvoza kapitala i načelu svjetskog dohotka.

Načelo rezidentnosti podrazumijeva suvereno pravo zemlje u kojoj je obveznik rezident na oporezivanje njegovog svjetskog dohotka, odnosno dohotka koji je obveznik ostvario kako u zemlji tako i izvan z-

mlje – u cijelom svijetu, i ovaj princip vrijedi kako za fizička tako i pravna lica. Praktično se ovo načelo provodi tako da je obveznik dužan prijaviti sve dohotke u poreznoj prijavi koju podnosi u zemlji rezidentnosti. Načelo neutralnosti izvoza kapitala zahtijeva da dohodak od kapitala bude tretiran jednako bez obzira na to da li je taj dohodak bio ostvaren u zemlji ili u inostranstvu.⁸ Ovo načelo se provodi praktično na način da se poreznom obvezniku – rezidentu u zemlji rezidentnosti najčešće daje porezni kredit za porez na dohodak plaćen drugoj zemlji. Ako je porez na dohodak ostvaren u inostranstvu manji nego što je porez koji se dobije kad se oporezuje po stopi zemlje rezidentnosti, onda postoji obaveza poreznog obveznika da plati razliku poreza zemlji rezidentnosti. Ukoliko je porez plaćen u inostranstvu veći nego što bi bio da je na isti dohodak primijenjena poreza stopa zemlje rezidentnosti, najčešće se razlika poreza ne vraća. Uglavnom na ovim principima međunarodnog prava su zasnovni porezni sistemi oporezivanja dohotka, i ako postoje i brojna druga rješenja. S obzirom na to da država rezidentnosti ovo radi jednostrano, bez ičijeg dopuštenja ili saglasnosti, te mjere se nazivaju unilateralnim. Npr. u F BiH ova načela su ugrađena u Zakon o porezu na dobit, član 37. do 40, u BD BiH u Zakon o porezu na dobit, član 23. i član 27, i u RS član 26. Zakona o porezu na dobit. Na sličan način riješeno je i pitanje oporezivanja rezidenata fizičkih lica koji dohodak ostvaruju u inostranstvu.

Ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja podvlače jednak tretman nerezidenata u zemlji rezidentnosti, ali njima se i utvrđuju dohoci za koje je dijelom ili u cjelini nadležna pojedina zemlja ugovornica. Ugovorima se takođe utvrđuje postupak odnosno metod izbjegavanja dvostrukog oporezivanja, a to je najčešće kreditni metod (BiH koristi OECD-ov model Ugovora, kao i zemlje u okruženju, ali i većina drugih zemalja).

Ako sada pretpostavimo stranog investitora, koji npr. registruje poslovnu jedinicu ili društvo u BiH, odnosno kupuje dionice postojećeg društva, a koji isplaćuje dobit u vidu kamata u inostranstvo, dividendi (matičnom društvu ili fizičkom licu), autorskih honorara, ili jednostavno izvlači dobit na koji porez nije plaćen ili je plaćen po vrlo niskoj efektivnoj poreznoj stopi, u skladu sa poreznim propisima u BiH, da li je to njegova konačna obaveza, s obzirom na to da je dužan prijaviti taj dohodak tamo gdje je rezident. Ako je rezident visokorazvijene zemlje, porezne stope na dohotke od kapitala – dividende, kamate, dohotke od intelektualnog vlasništva itd. su u pravilu znatno više nego u BiH, te će platiti razliku poreza zemlji rezidentnosti. Dakle, nije pitanje hoće li biti oporeziv po višoj stopi, nego kome, odnosno kojoj zemlji tj. budžetu će platiti porez. Ključno pitanje koje se postavlja je: je li moguće niskim ili efektivno nultim porezima privući strani kapital, kad će obveznik na isti dohodak svakako platiti porez, ali u zemlji rezidentnosti? Odgovor je očito ne. Npr. na dividendu koje društvo izvlači u inostranstvo neće platiti porez u BD BiH, ili na kapitalni dobitak od udjela u kapitalu, ali će platiti porez na tu dividendu odnosno na kapitalni dobitak u sjedištu, odnosno prebivalištu, u skladu s propisima zemlje rezidentnosti. Prema tome, davanjem prevelikih benefita ne pogoduje se stranom investitoru u nerazumno visokoj mjeri, s obzirom na to da je na mnoge dohotke zarađene u BiH oporeziv u zemlji rezidentnosti.

ZAKLJUČAK

Problem oporezivanja dohotka od kapitala je aktualiziran posljednjih godina, čemu je doprinijela globalizacija i recesija. Globalizacija je povećala

⁸ Kukić Nenad, *Uvod u porezno planiranje – osnovni pojmovi i izvori prava*, dostupno na http://www.advalorem.hr/AdminLite/FCKEditor/UserFiles/File/Uvod%20u%20porezno%20planiranje_osnovni%20pojmovi%20i%20izvori%20prava.pdf

mobilnost porezne osnovice, a recesija zaoštrila pitanje koji dohoci će dodatno biti oporezovani kako bi se sanirali budžetski deficiti. Rezultat koji je proizašao je porezna konkurencija, koja generalno vodi sniženju direktnih poreza na međunarodnom planu, pa tako i poreza na dohodak od kapitala, uz postepen porast indirektnih poreza, posebno PDV-a.

U radu su razmotrena pitanja oporezivanja jednog oblika dohotka od kapita - kapitalnog dobitka, i to pretežno sa stanovišta fizičkog lica, s obzirom na to da pravna lica ove dohotke oporezuju kroz porez na dobit. S obzirom na to da je kapitalni dobitak povezan sa dividendom i kamatom, razmotrene su ekonomske implikacije nametanja poreza na ove dohotke.

Niz je argumenata koji se povlače protiv nametanja poreza na kapitalne dobitke, a u slučaju da se ovaj porez uvede, trebao bi biti što niži. Time bi se izbjegao ili smanjio locked in effect, bunching, stimulisao privredni rast, povećala porezna konkurentnost, istrajalo na neutralnosti oporezivanja, itd. Međutim, treba imati u vidu i fiskalni aspekt; neke zemlje kao npr. SAD i Francuska povećavaju ove poreze.

Oporezivanje kapitalnih dohodaka u BiH, odnosno u entitetima i BD je izuzetno blago u odnosu kako na zemlje Evropske unije, tako i niza drugih zemalja. Osnovni cilj je privlačenje inostranih investicija, s obzirom na to da je domaća akumulacija skromna. Međutim, u radu je sugerisano da je porezni sistem samo jedan u nizu činilaca poslovnog okruženja, a nipošto najznačajniji, te da (samo) niskim porezima nije moguće privući investitore. Takođe, inostrani ulagači su u situaciji da niske poreze plaćene u BiH ili čak za dohotke koji su oslobođeni poreza na dohodak od kapitala u BiH u skladu sa entitetskom odnosno regulativom BD BiH, plate u zemlji gdje su rezidenti. Naime, investitori u pravilu dolaze iz razvijenih zemalja, a porezne stope u razvijenim zemljama uglavnom su više, a porezna baza je šira nego u BiH.

IZVORI

- Jelčić, B., *Javne financije*, Informator, Zagreb, 1997.
- Jelčić, B., Jelčić, B., *Porezni sustav i porezna politika*, Informator, Zagreb, 1998.
- Kukić Nenad, *Uvod u porezno planiranje – osnovni pojmovi i izvori prava*, dostupno na http://www.advalorem.hr/AdminLite/FCKeditor/UserFiles/File/Uvod%20u%20porezno%20planiranje_osnovni%20pojmovi%20i%20izvori%20prava.pdf
- Mikerević, D., *Poresko okruženje kao faktor opstanka, rasta i razvoja preduzeća*, „Financing“ br. 2, d.o.o. Finrar, Banja Luka, 2011.
- Orsag, Silvije, *Oporezivanje kapitalnih dobitaka*, Ekonomija 18, str. 73-98, Zagreb, 2011.
- Petrović, Pero, *Oporezivanje dohotka od kapitala: Evropska unija i zemlje u tranziciji*, Finansije br. 1-6/2006.
- Pezerović, A., *Osnovne tendencije razvoja sistema oporezivanja dobiti*, Financing br. 1, Finrar d.o.o. Banja Luka, 2012.
- Chris Edwards, *Advantages of Low Capital gains tax rates*, Cato Institute, Tax & budget bulletin, No. 66, December 2012, dostupno na <http://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/tbb-066.pdf>
- Corporate Dividend and Capital Gains Taxation: A comparison of the United States to other developed nations, str. 4, Robert Carroll and Gerald Prante, Ernst & Young LLP, Februar 2012., dostupno http://images.politico.com/global/2012/02/120208_asidividend.html ;
- KPMG's Individual Income Tax and Social Security Rate Survey, oktobar 2012, KPMG International, dostupno na <http://www.kpmg.com/global/en/issuesandinsights/articles-publications/pages/individual-income-tax.aspx>;
- Zakon o porezu na dohodak („Službeni glasnik RS“, broj 91/06, 128/06, 129/08, 71/10. i 1/11).
- Zakon o porezu na dohodak („Službene novine F BiH“, broj 10/08, 09/10, 44/11).
- Zakon o porezu na dohodak („Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“, broj 60/10).
- Zakon o porezu na dobit („Službeni glasnik RS“, broj 91/06. i 57/12).

Abstract

The main aim of the paper is to present tax treatment of specific category of income – capital gains, and some aspects of tax policies. Also, this paper considers the tax rates on capital gains and tax on corporate income (integrated tax rates) in Bosnia and Herzegovina (entities of B & H, and Brčko district of B & H), in the light of globalization and economic recession. It is important to consider carefully the adverse economic consequences of tax rates on capital gains and economic growth, keeping in mind the double taxation profit and individual income.

Key words: capital gain, income of capital, taxation, individuals and legal persons, B&H, entities of B&H, tax policy, double taxation.